

درس خارج فقه استاد حمید درایتی

جلسه نود و دوم، ۳۰ بهمن ۱۴۰۰

موضوع: کتاب الشركة/ شرکت تعاونی /ملحقات مباحث شروط

استدراك جلسه ۱۴

همچنان که گفته شد جدای از شناخت ماهیت شرکت های تعاونی از منظر فقه و تطبیق آن با یکی از عقود شرعی متداول (وکالة - اجارة - هبة معوضة)، بسیاری از مختصات این شرکت باید تحت شروط ضمن عقد درآید تا از جهت فقهی الزام آور و قابل پیگیری باشد. باید توجه داشت که اساسا شرکت های تعاونی نیز مانند سایر شرکت های تجاری دارای دو نوع رابطه هستند:

- رابطه ی دولت (حاکمیت) و مؤسسين — این رابطه ممکن است بر اساس يك عقد شرعی مانند وکالت مردم به دولت [1] یا جعالة ی دولت صورت گیرد همچنان که می تواند بر پایه ی ولایت دولت (حاکمیت) بر مردم باشد. [2] بدیهی است بنابر احتمال اول، تمام شرائط کلی ای که قانون گذار برای تأسیس و کیفیت اداره ی شرکت های تعاونی در نظر گرفته است، را باید به صورت شرط ضمن عقد تعریف نمود تا مستتبع آثار شرعی باشد.

- رابطه ی مؤسسين با یکدیگر و با سایر اعضاء — این رابطه بر پایه ی يك عقد شرعی (عقد الشركة) [3] صورت می گیرد و تمام مفاد اساسنامه ای که قانون گذار بر لزوم آن تصریح نموده است و سایر شرائط دلخواه مازاد بر معیارهای قانونی، از طریق شرط ضمن عقد اعمال می شود. همچنین عضویت جدید اشخاص در شرکت تعاونی تأسیس شده به معنای تجدید آن عقد (فی مابین شخصیت حقوقی شرکت و عضو جدید) با تحفظ بر شروط ضمن عقد موجود (مفاد اساسنامه) و پذیرش آن، خواهد بود.

به نظر می رسد تنها نقطه ی ابهام این نوع رابطه عبارت از آن باشد که اعضاء شرکت های تعاونی براساس چه معیاری حق تغییر اساسنامه و یا الحاق شرائط جدیدی بدان را دارند در حالی که بنابر نظر مشهور فقهاء، شرط ضمن عقد بعد از انعقاد عقد قابل تبدیل و تغییر نمی باشد و الزام شرعی نخواهد داشت. برای برون رفت از این مشکل چند راه حل ارائه شده است:

- تغییر شرط یا الحاق آن به منزله ی انعقاد عقد جدید باشد — لازمه ی این امر آن است شراکت سابق خاتمه یافته است در حالی که شرکت های تعاونی ملتزم به آثار آن نیستند.

- تغییر شرط یا الحاق آن بر اساس شرط ضمن عقدی باشد که تجویز چنین تغییرات یا الحاقاتی را داده باشد — لازمه ی این امر آن است که متعاقدین الزام شروط ابتدائی لاحق را در ضمن عقد شرط نموده باشند درحالی که اولاً اصل چنین شرطی مخالف با سنت (غیرالزامی بودن شرط ابتدائی) است و ثانیاً این شرط ضمن عقد، ماهیت شرط ابتدائی لاحق را تغییر نخواهد داد.

---

[1] امام خمینی در جمع نمایندگان مجلس خبرگان قانون اساسی در قم مورخ ۲۷ مرداد ۱۳۵۸ این چنین می فرمایند: همان مسیری که ملت داشتند، همین چیزی که اگر می خواهید مطابق با میل خودتان دموکراسی عمل بکنید، دموکراسی این است که آراء اکثریت، و آن هم این طور اکثریت، معتبر است؛ اکثریت هر چه گفتند آرای ایشان معتبر است و لو به خلاف، به ضرر خودشان باشد. شما ولیّ آنها نیستید که بگویید که این به ضرر شماست ما نمی خواهیم بکنیم. شما وکیل آنها هستید؛ ولیّ آنها نیستید. بر طبق آن طوری که خود ملت مسیرش هست.»

[2] بررسی دقیق این رابطه، مربوط به فقه سیاسی می باشد.

[3] منهاج الصالحین، السیستانی، السید علی، ج ۲، ص ۱۶۱.